

УДК 1:336.74; 316.28; 124.5.

Коробов В. К.,

канд. соціол. наук, доцент,

Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна

koroboff@i.ua

СВІТОГЛЯДНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОЛІ ГРОШЕЙ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті досліджено боротьбу двох символічних універсумів: модерного і постмодерного ставлення до грошей. На практиці ця боротьба представлена протистоянням двох груп споживачів банківських послуг: тих, що бажать і вміють жити в кредит, і тих, для кого це неприйнятно. Це не тільки дві стратегії фінансової поведінки, це два світогляди. В Україні співіснують два фінансових світогляди: культура сучасного інтернет-банкінгу (можливо, 10 % дорослого населення) і феномен масового примітивного меркантилізму і монетаризму. Україна стоїть перед необхідністю поширювати сучасну фінансову цивілізацію, пластиково-безготівкові електронні гроші. Це можливо через витіснення стереотипів фінансової свідомості і поведінки, які віджили і їх заміну на адекватні і сучасні стереотипи постмодерністської епохи.

Ключові слова: *світоглядні основи електронної економіки; фінансовий світогляд; інтернет-банкінг; електронні гроші; соціальна роль грошей.*

Постановка проблеми. Реформування українського суспільства передбачає розбудову соціально орієнтованої ринкової економіки. Завдання трансформації пострадянського українського суспільства передбачає зміну соціальної ролі грошей. Іншим чинником цього процесу є технологічна революція, поява електронних грошей, виникнення електронної економіки, електронного суспільства. Ринкова трансформація, інституціоналізація електронної економіки передбачають і **світоглядну проблему**: мільйони українців втратили не тільки радянські заощадження, постраждали від обвалу курсу долара і євро, вони втратили впевненість у світі фінансових відносин, ринків, не змогли опанувати новою фінансовою культурою віртуального світу, виробити світоглядні основи нового ставлення до грошей: змінити,

наприклад, парадигму ставлення до кредитів і боргів. Таким чином, **проблема, що розглядається в статті** – проблема формулювання нових світоглядних основ для теоретичного і практичного опанування нової ролі грошей у сучасному українському суспільстві.

Аналіз досліджень і публікацій. Стаття основана на концептуальних підходах до вивчення соціальної сутності грошей, які вироблені філософською та іншими науками в працях класиків – Платона, Арістотеля, Дж. Локка, Д. Г'юма, Ш. Монтеск'є, К. Ясперса, М. Гайдеггера, М. Вебера, Г. Маркузе, Ю. Габермаса, на принципах кон'юнктурної теорії видатного українського вченого-економіста М. Туган-Барановського, працях німецького філософа і соціолога Георга Зіммеля. В українській філософській літературі нашими джерелами стали фундаментальні праці доктора філософських наук, професора В. Ільїна «Філософія грошей», «Філософія багатства: людина в світі грошей», «Фінансова цивілізація». Певний внесок у вивчення теми зробили праці філософа С. Синякова і економіста І. Бистрякова. Важливе значення для вивчення онтологічної природи сучасних грошей як віртуальної реальності мали праці Е. Смеричевського, І. Бритченка, І. Стрелець, О. Шевчука, Є. Шершньова.

Проблема світоглядних основ вивчення соціальної ролі грошей знаходиться «на стикові» філософського знання та теорії фінансів. Зокрема, саме такий міждисциплінарний підхід реалізовано в працях В. Андрущенко «Орієнтири вітчизняної фінансової думки» та «Соціогуманітарна доктрина західної фінансової думки», В. Макаренка «Ното economicus та середній виборець (парадокси загального вибору)» та «Економічна аксіологія: досвід дослідження економічних культур».

Фундаментальне дослідження проблеми здійснено в класичних, хрестоматійних працях Дж. Везерфорда «Історія грошей. Боротьба за гроші від пісковика до кіберпростору», а також Ф. Броделя «Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII ст.».

Методологічною основою дослідження сучасної філософії грошей може бути міждисциплінарний підхід, взаємодія філософського, соціологічного, психологічного, культурологічного та економічного знання у виробленні нормативних засад фінансової науки і практики. Філософське знання дає розуміння екзистенціальної сутності сучасних грошей і методологічних підходів до вивчення їх феномену; соціологічне знання дає розуміння соціальної ролі грошей у сучасному суспільстві і можливість соціологічних вимірів монетарних практик (зокрема, мережевий аналіз); психологічні дослідження показують мотивацію учасників комунікації – тих, хто має гроші, хто прагне грошей, хто їх заробляє і витрачає; культурологія допомагає зрозуміти сенс символічного світу грошей; і нарешті економічний підхід показує, як ті гроші створюють, як відбувається обіг грошей. Світоглядні основи вивчення грошей виступають і в ролі методологічної опори, й у вигляді інтегральної фігури свідомості, результуючого концепту, який є кінцевим продуктом маніпуляцій із реальними, віртуальними і уявними грішми.

Метою статті є з'ясування взаємозв'язку між світоглядними основами сприймання сучасниками соціальної ролі грошей в українському суспільстві і сталими типами соціальних взаємин і формуванням сучасної людської особистості. Для нас важливим є дослідження нового ставлення українців до грошей у контексті формування сучасної е-економіки, і як наслідок – появи електронних грошей, віртуальних платежів, інтернет-банкінгу. Для досягнення цієї мети важливо встановити нову роль грошей у світі віртуальних комунікацій, зрозуміти, як сучасні електронні гроші стають чинником конструювання нової матриці соціокультурної реальності. Електронні гроші виступають основою нової раціональності, як засади мислення, розуміння і діяльності сучасної людини. Особливе значення має завдання дослідити негативні наслідки тотальної монетизації, конструювання нової етики віртуальної економіки, яка б ефективно могла стати

альтернативою інструментальній раціональності електронних грошей у сучасному соціальному житті.

Виклад основного матеріалу. Гроші в житті сучасних українців мають велике значення. Зокрема, це підтверджується результатами численних соціологічних опитувань. Так, соціологічною службою Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова в 2008 році проведено всеукраїнське соціологічне дослідження, під час якого респондентам було задано питання: «Що потрібно для щастя в першу чергу?». Відповідь «гроші» (9,7 %) посіла третє місце в рейтингу варіантів відповідей, після «впевненості у завтрашньому дні» (35,6 %) і сім'ї (18 %), випередивши такі важливі цінності, як «любов» (6,1 %), «свобода, незалежність» (5,2 %) чи «чиста совість» (5,1 %) [1].

В українській соціології під впливом світової науки у вивченні ціннісних орієнтацій сформувалася так звана «модернізаційна парадигма», яка пов'язує орієнтації з етапами суспільного розвитку. В рамках цієї парадигми «виокремлено три типи суспільств, які послідовно змінюють одне одного: суспільство аграрне, або традиційне, суспільство індустріальне, або модерне, і суспільство інформаційне, або постмодерне. Традиційне суспільство, основане на аграрному виробництві, включає також традиційне ставлення до грошей. Модерне суспільство, основане на індустріальному виробництві, породжує прагнення до збагачення, отримання максимальних прибутків, а постмодерне (інформаційне) суспільство акцентує увагу на якості життя, віддає перевагу змісту роботи перед її оплатою [2, с. 298–299]. До якого типу можемо віднести сучасну Україну? Аналізуючи, зокрема, ставлення українців до грошей, існуючі фінансові практики, фінансову поведінку, світоглядні уявлення про гроші та їхню соціальну роль, маємо підстави для такого висновку: у сучасному українському суспільстві представлені всі згадані типи суспільств, всі типи світоглядних моделей ставлення до грошей: і традиційна модель, і модерна, і постмодерна. Спираючись на емпіричні дослідження, соціологи фіксують «домінування на селі традиційних

орієнтацій за наявності значної частки модерних. У Києві та інших містах ситуація протилежна: домінують модерні орієнтації, хоча і відчувається значний тягар традиційних. Постмодерні орієнтації лише починають з'являтися в системі цінностей українців, що, на нашу думку, є невеликим поки що прошарком населення України, представників якого не бентежать проблеми виживання чи досягнення значних статків і високого статусу, а скоріше цікавить реалізація своїх знань і здібностей, розкриття своєї особистості [2, с. 304].

Важливим є дослідження реального, а не тільки декларованого ставлення українців до грошей. Ще у 70-х рр. питання розбіжності вербальної і невербальної поведінки ставила у своїх роботах видатний одеський соціолог І. М. Попова. Проаналізувавши уявлення українців про ознаки життєвого успіху в нашій країні на матеріалах всеукраїнських репрезентативних опитувань, проведених Інститутом соціології НАНУ, Л. Бевзенко дійшла до висновку, що «ситуація соціальної нестабільності значно віддаляє реальні цінності від цінностей, які людина декларує» [3, с. 321]. Вона розглядає феномени, які вказують на реальні цінності, але не прямо, а опосередковано. Це стилі життя, уявлення про життєвий успіх і ресурси його досягнення.

За даними Л. Бевзенко, найважливішою ознакою успіху наші респонденти вважають багатство (44,5 %). Причому найважливішими соціальними відмінностями є такі: чоловіки надають багатству (грошам) більшого значення, ніж жінки (47,4 і 42,1 % відповідно); важливість грошей з віком зростає (18–29 років – 40,7 %; 30–54 років – 42,8 %; 55 років і більше – 49,5 %). Є суттєві відмінності ставлення до грошей селян і містян: вагомість такої цінності, як гроші селяни вказують у 54,5 % випадках, тоді як мешканці міст-мільйонників лише у 44,2 %. Впливає на ставлення до грошей і релігійність: атеїсти надають грошам і багатству значно більшого значення, ніж віруючі (54,7 і 43,3 % – відповідно). Цікавою є залежність патріотизму громадян і їхнього ставлення до такої цінності, як багатство (гроші). Чим більше респондент пишається своїм українським громадянством, тим більшої ваги в

його образі успіху мають здоров'я і сім'я, і тим менше важать гроші, багатство [3, с. 322–325, 328].

Український соціолог О. Шульга розглядає ситуацію, яка склалася в Україні, як «боротьбу символічних універсумів», яка є наслідком докорінних змін у системі соціальних відносин, що відбуваються в нашому суспільстві. Він порівнює символічні універсуми різних поколінь: старшого, яке соціалізувалося за радянських часів і молодого, яке зростає за часів незалежності. На думку М. Шульги, «за своєю природою символічний універсум – це метасмисловий комплекс, що виступає матрицею бачення та інтер-претації об'єктивних (природних), інтерсуб'єктивних (соціальних) і суб'єктивних процесів та феноменів» [4, с. 305]. Таке розуміння «символічного універсуму» близьке до нашого тлумачення світоглядних основ як рамок, фреймів чи тієї ж аксіоматичної матриці, у форматі яких слід вивчати соціальну роль грошей у сучасному українському суспільстві.

Важливим світоглядним концептом соціальної ролі грошей виступає **питання соціальної справедливості**. Розглядаючи праці лауреата Нобелівської премії з економіки Дж. Б'юкенена, Р. Масгрейва, представників «фінансової аксіології», які зробили великий внесок у розробку фінансової філософії, ми робимо висновок про надзвичайну актуальність проблеми сумісності економічної ефективності і моральних принципів, зокрема, справедливості. Соціологи свідчать, що серед українців поширені песимістичні погляди щодо грошей. Широковідомі такі «істини»: «чесним шляхом багатим не станеш», «все продається», «кожний має свою ціну» тощо. Панують стереотипні уявлення про те, що світ бізнесу, фінансів за визначенням є нечесним і несправедливим. Частково погоджуючись із таким досвідом, все ж треба визнати, що без формування позитивних нормативних уявлень про фінансову діяльність, про справедливість у світі грошей, нам не змінити суспільство на краще. Суспільство, яке втрачає довіру до грошей, приречене на економічну кризу. На думку авторитетного професора зі Львова Зої Скринник, «формування потенціалу довіри до грошей і грошових

механізмів в Україні – дуже складне завдання в силу ряду причин» [5, с. 48]. Серед таких причин: негативна соціальна спадщина (ототожнення фінансової діяльності з примітивним меркантилізмом), новизна віртуальної економіки, гіркий досвід стикання з фінансовим шахрайством тощо.

Іншим світоглядним концептом, який необхідний новому суспільству, є інтерпретація грошей з погляду комунікативного підходу. Нас цікавлять нові прояви символічної цінності грошей. У сучасній віртуальній економіці виникають «незароблені гроші», гроші, які користувач банківськими послугами «позичає» «в себе майбутнього», через посередництво банківської кредитної картки і витрачає їх сьогодні, кредитуючи економіку і споживаючи ще не зароблене. Традиційні уявлення про справедливість і сутність грошей у таких випадках вже «не працюють», потрібні нові норми фінансової поведінки.

Віртуальні гроші в наш час є новим етапом еволюції грошей, вони втрачають предметно-чуттєву форму, перетворюються просто в різновид рафінованої інформації, в знакові повідомлення. Гроші набувають нових атрибутів: смс-повідомлень, референсів платежів, електронних транзакцій, веб-мані тощо.

Прикладом нових комунікаційних технологій в ІТ-банкінгу може бути NFC – це Near Field Communi-cation, або «комунікація наближеного поля», технологія безпроводного високочастотного зв'язку малого радіусу дії. Для користувача це виглядає просто: ви підносите свій мобільник до приладу взаємодії, терміналу, смартфон зберігає образ вашої банківської картки і просто стає аналогом гаманця. Такий телефон-гаманець може бути квитком на транспорті, пропуском, візиткою тощо. Мобільник стає гаманцем, виникає мобільний банкінг, коли здійснюються face-to-face payments, безконтактні платежі з допомогою мобільника в пунктах продаж чи remote payments, платежі через віддалений канал (оплата мобільного зв'язку, замовлення чи оплата залізничного квитка тощо). Такі технологічні новації вимагають нових звичок фінансової поведінки, нових уявлень про фінансову безпеку, зрештою, нових світоглядних установок.

Виникає проблема «культурного запізнення», коли технологічний прогрес у банківській сфері, фінансовій сфері, значно випереджає здатність світогляду і свідомості людей швидко пристосуватись до нових технологій. Люди відстають від прогресу комунікаційних технологій. Їх стереотипізована свідомість і поведінка перешкоджають поширенню нових прогресивних практик фінансової поведінки і комунікації.

Характеризуючи сучасні світоглядні основи уявлень про гроші, ми не можемо обійти тему кредитів і боргів. Сучасні гроші мають кредитну природу, тому важливими елементами таких уявлень виступають поняття довіри, відповідальності, чесне виконання зобов'язань. Суспільство знаходиться в процесі заміщення традиційного несприйняття «життя у кредит» новітніми стереотипами кредитної свідомості і кредитної поведінки. У суспільстві чітко визначаються дві групи людей, до першої відносяться ті, хто бояться жити в борг, не користуються кредитами, чи користуються ними надто обережно. Це люди, економічна свідомість і економічна поведінка яких сформувалася переважно за часів неринкової економіки, вони орієнтовані на традиційні цінності економічного життя. До цієї групи належать переважно люди похилого віку, представники бідноти, люди з низькими прибутками і низьким рівнем освіти. До другої групи належать люди, які охоче користуються банківськими кредитами, послугами інтернет-банкінгу: це молодь, освічені верстви, представники «середнього класу». Для прикладу таких типів ставлення до кредитів, грошей наведемо два фрагменти з есе молодих респондентів, написаних 21 квітня 2015 року.

Студентка, 19 років: «Життя в кредит» – не для мене. Особисто я маю нейтральну позицію щодо кредитів. Вважаю, що це особиста справа кожного. Але для мене це не є прийнятним. Я та моя сім'я ніколи не брали кредит. Ми вважаємо, що не є великою необхідністю взяти новий холодильник чи телевізор, та для цього брати кредит. Моя мама говорить, що краще вона зачекає трохи з покупкою, ніж буде потім заборгована. А я її повністю підтримую. Я не розумію, наприклад, людей (мої знайомі), в яких

немає грошей, вони заробляють, можна так сказати, копійки, але вони беруть в кредит речі, які не є обов'язковими: кавоварка, соковижималка, планшет, плазменний телевізор, і т. п. І мене просто вражає те, як ці люди не думають про наслідки. Як вони потім будуть гасити кредит та ще й з відсотками. Я негативно ставлюся до боргів в принципі. Для мене неприйнятно брати в борг у великому розмірі.

Студент, 19 років: Отже, життя в кредит – це найбільш прийнятний у наш час спосіб проживання. Існує дуже багато цікавих пропозицій, які надають різні підприємства та банки. Кредитам користувалися чи навіть користуються дуже великий відсоток населення, тому що це допомога чи реалізація давно

запланованих планів, які неможливо здійснити шляхом накопичення коштів. Але в кредитів є як хороша сторона, так і погана, тобт, не вигідна для фізичної особи, котра користується функціями кредиту. Не вигідно – це комісія, що пропонується користувачу за невчасне погашення місячного боргу. Але воно є та більш-менш допомагає проживанню населенню. В моїй сім'ї немає кредитної заборгованості. Я, оскільки став повнолітнім, розпочав користуватися кредитною картою, оскільки мені зручно її гасити, комісія влаштовує. Проблем в мене немає, тому й наслідків також немає.

У наведених фрагментах представлено обидва типи: дівчина, для якої кредити неприйнятні, яка дотримується традиційного обережного ставлення до боргів, і хлопець, який по-сучасному ставиться до кредитів і є активним користувачем електронних грошей. Цікаво, що обидва приклади – молоді люди, студенти. З першого фрагменту видно, що традиційне ставлення до грошей транслюється через сім'ю, традиції передає мати студентки. Отже, світоглядні основи визначають фінансову поведінку людей.

До складу такого феномену, як гроші, раціонального і інструментального, входять і такі світоглядні речі, ціннісно-нормативні поняття: довіра, обов'язок, свобода і відповідальність. Опанування цих світоглядних основ

філософії грошей – необхідний етап як фінансового зміцнення домогосподарства, формування економічної людини, особистості, так і складова державної фінансової політики.

Гроші є вічним мірилом багатства і бідності, на новому етапі розвитку вони підтвердили цю істину. З появою електронних грошей світ знову розділився на бідних і багатих, сучасних і відсталих. Бідні і відсталі продовжують користуватись виключно готівкою, багаті і сучасні все частіше користуються електронними грошима. Як пише відомий український дослідник філософії грошей В. Ільїн, «Так виникає економіка для бідних, заснована на готівкових грошах, і пластиково-електронна економіка для іншої частини суспільства» [6, с. 180].

Висновки. В Україні відбуваються значні соціально-економічні перетворення. Ринкова і технологічна трансформація позначилися на фінансовій сфері: розвивається інтернет-банкінг, з'явилися електронні гроші, кредитні картки тощо. Це призводить до відтворення на новому рівні розколу суспільства на бідних і багатих: бідні використовують готівкові гроші, а багаті – електронні. Одночасно втрата заощаджень, обвал валютних курсів, економічний дефолт призводять до втрати довіри людей до фінансової системи, до грошей. Відбувається «культурне запізнення» відсталої частини суспільства від інформаційно-технологічного прогресу. Відбувається боротьба двох символічних універсумів: модерного і постмодерного ставлення до грошей. На практиці ця боротьба представлена протистоянням двох груп споживачів банківських послуг: тих, що бажають і вміють жити в кредит, і тих, для кого це неприйнятно. Це не тільки дві стратегії фінансової поведінки, це два світогляди. В Україні співіснують два фінансових світогляди: культура сучасного інтернет-банкінгу (можливо, 10 % дорослого населення) і феномен масового примітивного меркантилізму і монетаризму. Україна стоїть перед необхідністю поширювати сучасну фінансову цивілізацію, пластиково-безготівкові електронні гроші. Це можливо через

витіснення стереотипів фінансової свідомості і поведінки, що віджили, і їх заміну на адекватні і сучасні стереотипи постмодерністської епохи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Опитування: Що потрібно для щастя в першу чергу? [Електронний ресурс] // Центр Разумкова. – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=356.
2. Матусевич В. Традиція, модерн і постмодерн у ціннісних орієнтаціях міського населення України / В. Матусевич // Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. В. Ворони, М. Шульги. – К. : Інститут соціології НАН України, 2013. – С. 298–305.
3. Бевзенко Л. Уявлення українців про ознаки життєвого успіху в нашій країні / Л. Бевзенко // Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. В. Ворони, М. Шульги. – К. : Інститут соціології НАН України, 2013. – С. 321–329.
4. Шульга О. Ціннісний вакуум та боротьба символічних універсамів в українському суспільстві / О. Шульга // Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. В. Ворони, М. Шульги. – К. : Інститут соціології НАН України, 2013. – С. 305–311.
5. Скринник З. Українська людина в лабіринтах огрошевленого світу / З. Скринник // Університетська [кафедра]. Культурологія. Аксиологія. Філософія. Етнологія. Дискусії. Рецензії. Анотації [Текст] : альманах / М-во освіти і науки України, держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», Ін-т прикладної та професійної етики; редкол. Ю. Вільчинський [та ін.]. – Електрон. текстові дані. – Київ : КНЕУ. – Назва з титул. екрану. – Електрон. версія друк. вид. [Вип.] 2. – 2013. – 205 с. – ISBN 2227-1503 : Б. ц. – Режим доступу : http://ir.kneu.edu.ua/cgi-bin/ecgi64/cgiirbis_64.exe.
6. Ільїн В. В. Фінансова цивілізація / В. В. Ільїн. – К. : Книга, 2007. – 528 с.

В. К. Коробов,

Херсонский государственный университет, г. Херсон, Украина

МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИЗУЧЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ РОЛИ ДЕНЕГ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

В статье рассматривается мировоззренческий базис социальной роли современных денег в Украинском обществе, которое переживает социальную трансформацию и цифровую технологическую революцию.

Методологическая основа статьи – междисциплинарный подход, соединение философского, социологического, психологического, культурологического и экономического знания. Цель статьи – выяснить взаимосвязь между мировоззренческими основами восприятия современниками социальной роли денег в украинском обществе и устойчивыми типами социальных отношений и формированием человеческой личности. Для нас важно изучение нового отношения украинцев к деньгам в контексте формирования современного e-общества и e-экономики, появления электронных денег, виртуальных платежей, Интернет-банкинга. Важно рассмотреть, как электронные деньги станут фактором конструирования новой матрицы социокультурной реальности. В статье делается вывод, что в современном украинском обществе представлены все типы обществ и мировоззренческих моделей отношения к деньгам: традиционная, модерная и постмодерная. Современные деньги имеют кредитную природу, поэтому так важна этика денежных отношений: доверие, ответственность, честность и ответственность. Происходит борьба двух символических универсумов модерного и постмодерного отношения к деньгам. Противостоят две группы потребителей банковских услуг: тех, кто умеет жить в кредит и тех, для кого это неприемлемо. Это две стратегии финансового поведения и два мировоззрения. В Украине сосуществуют два финансовых мировоззрения: культура современного Интернет-банкинга (возможно, 10 % взрослого населения) и феномен массового примитивного меркантилизма и монетаризма. Украина стоит перед необходимостью утверждать современную финансовую цивилизацию постмодернистского типа, пластиково-безналичные электронные деньги. Это возможно через

вытеснение отживших стереотипов финансового сознания и поведения, их замену на адекватные и современные стереотипы постмодернистской эпохи. Новизна статьи в том, что делается вывод о зависимости динамики денежных отношений в современной Украине от особенностей кредитного поведения. Выводы статьи могут быть использованы в преподавании экономической социологии, социальной философии.

Ключевые слова: *мировоззренческие основы электронной экономики; финансовое мировоззрение; интернет-банкинг; электронные деньги; социальная роль денег.*

V. K. Korobov,

Kherson State University, Kherson, Ukraine

PHILOSOPHY OF RESEARCH OF THE SOCIAL ROLE OF MONEY IN MODERN SOCIETY

The work considers the problem of formation of philosophical foundations for the theoretical and practical mastering the new role of money in the modern Ukrainian society. This problem is on the joint of philosophy and sociology of finances. The article is based on conceptual approaches to the study of the social nature of money, researched by Philosophy and other sciences. The methodological basis for the article is an interdisciplinary approach, the connection of the philosophical, sociological, psychological, cultural and economic expertise in the development of the regulatory framework of financial theory and practice. The aim of the article is to find out the relationship between the ideological basis of perception of social role of money in the Ukrainian society and sustainable types of social relations and the formation of the personality. The article concludes that in modern Ukrainian society there are all types of philosophical models to do with money: traditional, modern and postmodern. Modern money is the nature of credit, so it is important ethics for monetary relations: trust, honesty and responsibility. Ukraine is facing the need to assert the modern financial civilization of the post modern type: plastic, non-cash electronic money. The novelty of the article is the conclusion that dynamics of monetary

relations in contemporary Ukraine depends on the quality of the credit behavior. The conclusions of the article can be used in teaching of Economic Sociology, Social Philosophy.

Keywords: *philosophy of electronic economy; financial philosophy; Internet-banking; electronic money; social role of money.*

Рецензенти: *Лозко Г. С., д-р філос. наук, професор;*

Горбаченко Т. Г., д-р філос. наук, професор.

© Коробов В. К., 2015 Дата надходження статті до редколегії 26.04.2015